УДК 349.6;341.1; 340.5

Володимир УБЕРМАН
кандидат технічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії формування та регулювання якості вод, Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, вул. Євгенія Єніна (Бакуліна), 6, Харків, Україна, 61166
ORCID: 0000-0002-2807-7937

Людмила ВАСЬКОВЕЦЬ
кандидат біологічних наук, професор, професор кафедри безпеки праці та навколишнього середовища, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», вул. Кирпичова, 2, Харків, Україна, 61002
ORCID: 0000-0002-7373-7113
DOI: 10.32782/LST/2025-1-3

Бібліографічний опис статті: Уберман, В., Васьковець, Л. (2025). Європейська водоохоронна парадигма в українському правовому регулюванні скидання забруднювальних речовин у поверхневі води. *Law. State. Technology, 1, 15–23.* doi: 10.32782/LST/2025-1-3

ЄВРОПЕЙСЬКА ВОДООХОРОННА ПАРАДИГМА В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СКИДАННЯ ЗАБРУДНЮВАЛЬНИХ РЕЧОВИН У ПОВЕРХНЕВІ ВОДИ

Досліджуються парадигмальні засади правового регулювання скидання забруднювальних речовин в поверхневі води України у зв'язку з переходом у 2024 – 2025 рр. до європейського законодавства щодо боротьби з промисловим забрудненням, а саме: прийняттям Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення», затвердженням українських планів управління річковими басейнами, створенням системи класифікації масивів поверхневих вод. Метою статті є визначення наукового змісту та характеру змін, які відбуваються в українському правовому механізмі регулювання скидання забруднювальних речовин (РСЗР) внаслідок переходу від застарілої української парадигми правового регулювання, яка існує більше півстоліття, до сучасної європейської парадигми за наразі визнаними світовою спільнотою еколого-правовими принципами, задля гармонізації підінститутів РСЗР українського та європейського водних законодавств. Констатовано, що український та європейський РСЗР ґрунтуються на інструментах лімітувального типу: нормативах речовинного стану й властивостей водного об'єкта та нормативах впливу на стан водного об'єкта. Застаріла українська парадигма РСЗР є економічною та/або господарсько-центричною і полягає в економічному використанні екологічних властивостей ділянок водного об'єкта біля скидів, які використовуються з метою зменшення шкідливого впливу на людину та довкілля речовин, скинутих у складі зворотної води. Така парадигма породжує складні розрахункові визначення нормативів впливу та має кон'юнктивну логіку взаємозв'язку між нормативами впливу та стану. Європейська парадигма стосовно більшості речовин є екосистемно-центричною та безрозрахунковою, не передбачає використання екологічних властивостей водного об'єкта у господарських цілях, а її логіка взаємозв'язку між нормативами впливу та нормативами стану переважно є (сильно) диз'юнктивною. Наразі в українській охороні вод існують обидві парадигми РСЗР. Для водокористування у воєнний та у повоєнний періоди на території України європейська парадигма є більш прийнятною.

Ключові слова: *водне законодавство України, екологічне законодавство ЄС, регулювання якості вод, забруднення поверхневих вод, нормування скидання забруднювальних речовин, методи нормування, екологічна парадигма.*

Volodymyr UBERMAN
Candidate of Technical Sciences, Leading Scientific Researcher, Laboratory of Problems of Water Quality Formation and Regulation, Research Institution «Ukrainian Scientific and Research Institute of Environmental Problems» (UKRNDIEP), Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine, 6, Yevheniya Yenina (Bakulina) Str., Kharkiv, Ukraine, 61166
ORCID: 0000-0002-2807-7937

Liudmyla VASKOVETS
Candidate of Biological Sciences, Professor, Professor at the Department of Occupational and Environmental Safety, National Technical Univesity «Kharkiv Polytechnic Institute», 2, Kyrpychova Str., Kharkiv, Ukraine, 61002
ORCID: 0000-0002-7373-7113
DOI: 10.32782/LST/2025-1-3

To cite this article: Uberman, V., Vaskovets, L. (2025). Yevropeiska vodookhoronna paradyhma v ukrainskomu pravovomu rehuliuvanni skydannia zabrudniuvalnykh rechovyn u poverkhnevi vody [European water protection paradigm in Ukrainian legal regulation of pollutant discharges into surface waters]. *Law. State. Technology*, *1, 15–23.* doi: 10.32782/LST/2025-1-3

EUROPEAN WATER PROTECTION PARADIGM IN UKRAINIAN LEGAL REGULATION OF POLLUTANT DISCHARGES INTO SURFACE WATERS

The paradigmatic principles of legal regulation of pollutants discharging into the surface waters of Ukraine are being studied in connection with the transition in 2024 to European legislation in the fight against industrial pollution, namely: adoption of the Law of Ukraine «On Integrated Prevention and Control of Industrial Pollution»; approval of Ukrainian river basin management plans; creation of a classification system for surface water bodies. The purpose of the article is to determine the scientific content and general nature of the changes that occur in the Ukrainian legal mechanism for regulating pollutant discharges (RPD) as a result of the transition from the outdated Ukrainian paradigm of legal regulation, which has existed for more than half a century, to the modern European paradigm according to the ecological and legal principles currently recognized by the world community, in order to harmonize the sub-institutions of the RPD of Ukrainian and European water legislation. It was found that both Ukrainian and European RPD are based on limiting-type legal instruments, namely on standards of state and of properties of a water body, and on standards of impact on the state of the same water body. The outdated Ukrainian RPD paradigm is economically centric and consists in the economical use of the environmental properties of area of a water body near discharge, which is used to reduce the harmful effects on humans and on the environment from substances discharged with returned water. Such a paradigm generates definitions of impact standards values which needs in complex calculations and has a conjunctive logic of relationship between impact standards and standards of state. The European paradigm for most substances is ecosystem-centric, does not provide for the use of the environmental properties of a water body for economic purposes, is non-calculated, and its logic of relationship between impact standards and state standards is (exclusive) disjunctive. Currently, both RPD paradigms are existing in Ukrainian water quality protection. For water use during the war period on unoccupied territories and in the post-war period throughout Ukraine, the European paradigm is more preferred and acceptable.

Key words: *water legislation of Ukraine, EU environmental legislation, water quality regulation, surface water pollution, regulation of pollutant discharges, regulation methods, ecological paradigm.*

Актуальність проблеми. У 2024 році Україною попри воєнний стан, бойові дії та необхідність відновлення економіки й господарства, зроблено вирішальні кроки у напрямках наближення екологічного законодавства до *acquis* ЄС у боротьбі з промисловим забрудненням та техногенними загрозами у сфері якості води та управління водними ресурсами. Перший з кроків полягав у прийнятті Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (ЗУПІЗКПЗ) (Закон, 2024), який є українським аналогом Директиви ЄС 2010/75/ЄС про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) (Директива 2010/75/ЄС, 2010). Другий крок, разом з адаптацією законодавства до вимог Water Framework Directive EC (WFD) (Directive 2000/60/EC, 2000) спрямовувався на реалізацію стратегічних цілей державної водної політики, визначених у «Водній стратегії України на період до 2050 року» (ВСУ) (Водна стратегія, 2022), а саме: планів управління річковими басейнами (ПУРБ) для основних річкових басейнів, та екологічних нормативів якості води (ЕНЯВ) масивів поверхневих та підземних вод. ЕНЯВ є українською версією євро-

пейських екологічних стандартів якості (ЕСЯ) (Directive 2000/60/EC, 2000: art. 2(35)). Зазначеними кроками в українське водне законодавство імплементовано вимоги європейського екологічного права щодо моніторингу якості води та поліпшення ефективності чинного регулювання надходження забруднювальних речовин (ЗР) з техногенних точкових джерел. Вимоги першого виду зосереджено в еколого-правовому інституті визначення, оцінювання та регулювання якості вод (ВОРЯВ), а другого – в підінституті регулювання скидання ЗР (РСЗР). Також у 2024 р. створено українські версії головних європейських нормативних інструментів для дотримання вимог Водного кодексу України (ВКУ) (Водний кодекс, 1995, ст. 21-1, 35, 37) щодо контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів й задля дієвого нормування в даній сфері. До таких інструментів належать: 1) ЕНЯВ; 2) системи класифікації та методичні засоби віднесення масивів поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також нормативні засоби віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод (Методика, 2019). Українські ПУРБ так само затверджено у 2024 р. Зазначені зміни фактично відкидають попередній, що існує понад півстоліття, український механізм еколого-правового РСЗР і натомість створюють новий. ***Загальною проблемою, яка у цьому зв'язку підлягає вирішенню, є визначення наукового змісту та характеру перетворень, що відбуваються в українському водному законодавстві стосовно регулювання якості води на шляху його наближення до європейських вимог***.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До Угоди про асоціацію між Україною та ЄС засади української охорони вод від забруднення фактично визначалися застарілими еколого-політичними принципами, за якими будувалася уся українська екологічна діяльність, та які породжували відповідні парадигми (Уберман, Васьковець, 2023). На шляху гармонізації українського водного законодавства щодо охорони вод від забруднення з *acquis* ЄС виникають неузгодженості, які коріняться у принципових правових розбіжностях і вимагають дієвого усунення останніх. У сфері охорони вод та забезпечення їх якості усунення таких розбіжностей потребує змін логіко-функціональної структури чинного нормативно-правового механізму РСЗР та забезпечення його подібності європейському відповіднику у WFD. Необхідні зміни можуть здійснитися лише при визнанні провідного значення екосистемного принципу та екологічної парадигми. Цієї думки дійшли, зокрема, представники харківської школи екологічного права. У статтях Суєтнова Є. П. екосистемний підхід визнається «квінтесенційним» принципом екологічного права (Суєтнов, 2020). Загальні вимоги відображено у доктринальному документі (Основні засади, 2019). Найбільшого значення для предмета даної статті мають дослідження особливостей екосистемного підходу у правовідносинах щодо водних об'єктів, їх використання та охорони, виконані Черкашиною М. К. (Cherkashyna, 2024), де стверджується, що позбавлення таких недоліків вимагає прийняття нової редакції ВКУ, та зазначено, що задля подальшої гармонізації законодавства України та ЄС у сфері охорони водних ресурсів та забезпечення їх якості «необхідно розробити нові нормативно-правові акти та вдосконалити ті що діють відповідно до вимог, встановлених європейським законодавством». Черкашиною М. К. пропонується виокремити екологічні системи як самостійний об'єкт екологічних правовідносин. Донедавна в українському водному законодавстві «екосистемний підхід» з боку регулювального впливу на якість води був представлений лише вимогами екологічної безпеки та окремими інструментами ВКУ, зокрема, показником «екологічного стану масиву поверхневих вод» (ЕСВ) (Водний кодекс, 2024, ст. 1, 21-1) і «екологічним нормативом якості води масивів поверхневих та підземних вод» (ЕНЯВ) (Водний кодекс, 2024, ст. 35, 27). Перший показник входить до складу інституту ВОРЯВ, а другий – до підінституту РСЗР. При здійсненні змін не втрачають цінності й попередні українські дослідження, які виконувалися відомими українськими вченими-правознавцями. Вперше увагу до еколого-політичного значення нормативів: стану води, а саме гранично допустимих концентрацій ЗР або ГДК, та впливу на стан води, тобто гранично допустимих скидів ЗР або ГДС, привернуто у (Екологічне право, 2005, с. 231), де наголошується на еколого-політичній важливості підінституту РСЗР. З іншого боку, найбільш важливим для РСЗР є запропоноване Кобецькою Н. Р. (Кобецька, 2008, с. 95) ставлення до правового значення нормативів ГДС, як до критеріїв оцінки правомірності господарської поведінки суб'єктів спеціального водокористування в частині скидання ЗР. Отже, на шляху гармонізації з екологічним законодавством ЄС та впровадження екосистемного регулювання ***невирішеною частиною загальної проблеми***

є виявлення особливостей екосистемно-центричної парадигми у нормативно-правовому механізмі РСЗР. До відповідних правових інструментів належать ***нормативи (стандарти) стану водних екосистем та нормативи антропогенного впливу на них***.

Мета дослідження. Дослідження спрямовано на визначення наукового змісту та загального характеру змін, які відбуваються в українському правовому механізмі РСЗР внаслідок його переходу у 2024 році від застарілої української парадигми правового регулювання до сучасної європейської парадигми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі відповідно принципам, викладеним у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ЗУПОНПС) (Закон, 1991, ст. 3, 33), українське правове РСЗР фактично ґрунтується на вимогах ВКУ, за якими скидання обмежується нормативами ГДС для кожної ЗР (Водний кодекс, 2024: ст. 1, 38), що містяться у зворотній воді. Ці вимоги є надто загальними. У ст. 38 ВКУ вважається, що нормативи ГДС є універсальними правовими лімітувальними інструментами РСЗР. Зі змісту пунктів 1 – 7 розділу ІІ Методичних рекомендацій (Методичні рекомендації, 2021) випливає наступне. Нормативи ГДС визначаються, виходячи з вимоги дотримання нормативів («норм») ГДК у певному пункті водного об'єкта. Визначення ґрунтується на «фоновій якості води», на яку не впливає даний випуск (скид). При визначенні враховуються гідрофізичні процеси змішування і розбавлення, які отримали спільну назву асимілюючої спроможності, та процеси самоочищення домішок у водному об'єкті у межах ділянки «на певних відстанях від місць скидання зворотних вод або до місць водокористування», тобто всередині «зони змішування» (ЗЗ). Діяльність з визначення та встановлення нормативів ГДС, яка за багато років існування виокремилася в напрямок охорони вод від забруднення, здійснює значна кількість науковців і фахівців. На тему розрахункових засобів та інформаційної бази механізму ГДС написано багато наукових праць, на розрахунки нормативів ГДС витрачаються значні кошти (Порядок, 1996: п. 10) і відвертаються інші ресурси. Викладене у Методичних рекомендаціях означає, що українське РСЗР до цього часу фактично ґрунтується на панівній в Україні з 70-х років минулого століття науковій парадигмі, яка в Європі отримала назву «*emission – immission principle*» (***EIP***) (Уберман, Васьковець, 2024). Ця парадигма спирається на «принцип 6», визначений ще у політико-правовій Стокгольмській Декларації 1972 р., який складається з двох частин, першою з яких є фактичний дозвіл введення у навколишнє середовище «токсичних або інших речовин» та викиду тепла. Український ***EIP***, який виходить з ГДК, спрямованих на захист різних видів водокористування, повністю застосовує першу частину принципу 6, тобто дозволяє використання асимілюючої спроможності та самоочисної здатності, і лише частково – другу. Подальший розгляд парадигмальних змін базується на понятті «наукової парадигми», викладеному у (Кун, 2001, с. 186-223). За цим джерелом «парадигма» розуміється у сенсі теорії (або моделі для постановки проблеми), що приймається за зразок для розв'язання дослідницького завдання, як концепція, підхід, точка зору (погляд), позиція. Зміст наукової парадигми РСЗР, яка породжується ***EIP***, визначається вимогами та засобом реалізації зв'язку між нормативами екологічного впливу та нормативами стану водного об'єкта «*emission* ← *immission*». Чинна українська логічна схема ***EIP*** є притаманною централізовано керованому водокористуванню, яке спрямовано на пріоритетне обслуговування потреб економіки й орієнтується на господарське (за нормативами якості спожитої води) використання водних об'єктів. У такій схемі ***EIP*** існування зазначених нормативів ГДС та ГДК пов'язано логічним кон'юнктивним зв'язком («ГДС і ГДК») (Філософський словник, 2002: с. 301) та здійснюється обмежувальний вплив у зворотному напрямку, первинним є норматив «*immission*». Це означає, що екологічна безпека складу скинутої води переважним чином «створюється» всередині ділянки водного об'єкта на певній відстані від скиду, тобто у ЗЗ. Парадигма за логічною схемою ***EIP*** є ***розрахунковою*** і використовується в українській охороні вод від забруднення з 1974 р. Найвищого розвитку схема ***EIP*** зазнала у Методичних рекомендаціях.

Важливою ***умовою переходу чинного наразі українського правового механізму РСЗР до застосування вимог WFD та ЗУПІЗКПЗ є необхідність зміни української еколого-правової парадигми охорони вод від забруднення***. Така зміна, зокрема, має спрямовуватися на досягнення стратегічних цілей державної водної політики, встановлених у ВСУ. В останній серед найближчих завдань визначено: «проведення системного аналізу водного законодавства щодо його узгодженості з вимогами законодавства ЄС та цілями сталого розвитку …» та впровадження планів управління річковими басейнами (ПУРБ). Відмова від

усталеної парадигми докорінно змінює логічну та інструментальну структури сучасного правового механізму українського РСЗР, який все ще законодавчо ґрунтується на нормативах ГДС («*emission»*) та нормативах ГДК (*«immission»*) для ЗР і на господарському використанні екологічних властивостей водного об'єкта, зокрема всередині ЗЗ. Через нормативи ГДК забезпечується охорона якості води для різних видів водокористування у масиві води поза ЗЗ і на її межі. Це визначено у нормативному документі (Правила, 1999: п. 8) та викладено у Методичних рекомендаціях (Методичні рекомендації, 2021: п. 2 р. II). Таку парадигму можна називати водокористувальною, що відповідає визначенню якості води у ВКУ (Водний кодекс, 2024: ст. 1), або розрахунковою за методом реалізації зв'язку між нормативами. Тобто ***еколого-правова парадигма використання екологічних властивостей ЗЗ поверхневої води задля економічної (господарської) діяльності, що супроводжується скиданням ЗР зі зворотною водою, з метою зменшення шкідливого впливу на водний об'єкт*** (Методичні рекомендації, 2021: п. 7 р. II)***, залишається в українському РСЗР*** до повного введення в дію ЗУПІЗКПЗ у серпні 2025 р. Зміна української парадигми РСЗР відбувається під впливом еколого-політичного принципу 15 Декларації з навколишнього середовища та розвитку, Ріо-де-Жанейро, 1992 р. В європейській екологічній політиці щодо води, зазначений принцип 15 відображено більш розлого як «… принцип пересторoги та принципи, що передбачають вжиття превентивних заходів, пріоритетне усунення шкоди довкіллю у джерелі її виникнення …» (Directive 2000/60/EC, 2000: preamb. (11)). В українському екологічному законодавстві принцип 15 зазначено у ст. 3 ЗУПОНПС, але він ніяк не конкретизується у подальшому тексті закону. У ВКУ принцип пересторoги отримав розвиток головним чином стосовно заходів боротьби зі шкідливою дією вод. Стосовно РСЗР ***парадигмальні зміни мали б полягати у відмові від застосування в Україні EIP, як головного виду правового зв'язку між нормативами екологічного впливу та нормативами екологічного стану водного об'єкта, та у переході до європейського «combined approach» (CA)*** (Directive 2000/60/EC, 2000: p reamb. (40), art. 10). У WFD щодо ***CA*** зазначено (Directive 2000/60/EC, 2000: preamb. (40)): «Стосовно запобігання та регулювання забруднення, водна політика Спільноти повинна базуватися на комбінованому підході, з використанням регулювання забруднення у його джерелі шляхом встановлення граничних значень викидів та екологічних стандартів якості» [*переклад авторів:* – В.У., Л.В.].

Парадигмальним переходом до європейської схеми РСЗР за ***CA*** досягається законодавча нормативна реалізація європейського принципу боротьби із ЗР в їх джерелах. За визначеннями ЗУПІЗКПЗ назва нормативу впливу уніфікується для усіх середовищ і змінюється з ГДС на ГДВ («гранично допустимий викид» (Закон, 2024: ч. 3 ст. 1)), а назва нормативу стану позначається як носій екологічного обмеження для усіх природних середовищ й усіх видів природокористування, і змінюється з ГДК на ЕНЯ (Закон, 2024: ч. 11 ст. 10; Директива ЄС 2010/75/ЄС, 2010: art. 2 (35)). За ЗУПІЗКПЗ інформаційною базою для встановлення нормативів ГДВ можуть слугувати окремо і незалежно один від одного: 1) висновки найкращих доступних технологій (НДТ) та методів управління для установок, з яких здійснюються викиди (Директива ЄС 2010/75/ЄС, 2010: ч. 1 ст. 11); 2) екологічні нормативи ЕНЯ в умовах відсутності НДТ (Директива ЄС 2010/75/ЄС, 2010: ч. 1 ст. 11); 3) визначення дозвільного органу у певних обставинах (Директива ЄС 2010/75/ЄС, 2010: ч. 3 ст. 11). У випадках 1) – 3) умови дотримання екологічної безпеки переважним чином створюються вимогами до джерела викиду зворотної води, тобто в самій установці. Крім того, для категорії ЗР, яка у WFD має назву пріоритетних ЗР (про такі ЗР не зазначено ані у ЗУПІЗКПЗ, ані у ВКУ), а їх перелік наводиться у Додатку X до WFD, правовий механізм РСЗР визначається подібно українському ***EIP*** із заміною нормативів ГДК на нормативи ЕНЯВ. Процедуру поводження із пріоритетними ЗР та зміни у їх переліку визначено у (Directive 2008/105/EC, 2008: art. 4) і розширено у (Directive 2013/39/EU, 2013). Кількість таких окремо визначених речовин (або груп речовин) є невеликою і наразі дорівнює 53-м. Для порівняння слід зазначити, що українські ГДК вмісту хімічних речовин у воді водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення наразі містять 1378 найменувань речовин. У випадку регулювання пріоритетних ЗР умови дотримання екологічної безпеки переважним чином створюються як самою установкою, так і всередині ЗЗ в масиві води. Отже, ***у відсутності пріоритетних ЗР у викидах*** адаптація до водного законодавства ЄС за вимогами ЗУПІЗКПЗ при наявності НДТ та задовільності їх значень, пов'язана лише з нормативами ГДВ («*emission*»), тоді як нормативи

ЕНЯВ («*immission*») використовуються в інших випадках. Тобто ***європейська парадигма стосовно переважної більшості ЗР є безрозрахунковою і не передбачає розгляд екологічних властивостей ділянки води, безпосередньо прилеглої до скиду (ЗЗ).*** Це означає, що існування нормативів ГДВ та ЕНЯВ у структурі парадигми логічно пов'язано строгою (сильною) диз'юнкцією («або ГДВ, або ЕНЯ») (Філософський словник, 2002: с. 155). При наявності пріоритетних ЗР у викидах задоволення вимог ЗУПІЗКПЗ та відображення у європейській парадигмі логічної структури та інструментів правового механізму РСЗР відбувається як в українській водокористувальній парадигмі. Тобто європейська парадигма РСЗР в цілому є частково (залежно від властивостей ЗР): 1) безрозрахунковою, коли розрахунок ГДВ не виконується, 2) розрахунковою, коли у невеликій кількості випадків вимагається використання екологічних властивостей ЗЗ, які своєю чергою визначаються шляхом розрахунків або моделювання. Отже, ***за європейською парадигмою з ланцюга правового регулювання практично (у переважній більшості випадків) вилучено водну ланку механізму РСЗР, тобто ЗЗ. Властивості та вимоги цієї ланки представлено через ЕНЯВ***.

Викладене означає, що у переважній більшості випадків вимагається фактична мононормативність регулювання впливу (через ГДВ) на масив води, куди здійснюється випуск. Таке вилучення другого виду нормативів значно спрощує документальне оформлення спеціального водокористування в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення, а також усуває джерело можливого корупційного впливу на обсяги скидання ЗР через замовні складні й непрозорі розрахунки та математичні моделі. Попри законодавчі зміни, пов'язані з переходом на європейську охорону якості води за «екосистемним» (Суєтнов, 2020) принципом та за європейською екологічною парадигмою, або іншими словами за «водоохоронною дисциплінарною матрицею» (Кун, 2001, с. 194), ***українське РСЗР наразі все ще використовує екологічні властивості масивів поверхневих вод для економічної (господарської) діяльності шляхом «знешкодження» ЗР при їх випусканні у воду*** (Методичні рекомендації, 2021: п. 7 р. II) деякими категоріями установок (випусків) та зворотної води.

Окремою важливою проблемою, є необхідність розгляду у сучасному українському РСЗР умов військових дій на території України та необхідності повоєнного відновлення, які значно загострили усі проблеми щодо якості води й додали багато нових. Відповідні особливості й пріоритети висвітлено в (Пріоритети, 2024). Зокрема, вважається, що «<…> величезною проблемою залишається перманентне погіршення якості водних ресурсів. Особливого загострення зазначена проблема набула в умовах повномасштабної воєнної агресії рф проти України, <…>» (Пріоритети, 2024, с. 43). У тому самому джерелі для розв'язання зазначеної проблеми з урахуванням прогнозів водозабезпеченості України, а також її шляху до євроінтеграції, пропонується перехід до нової моделі та організаційної структури управління водокористуванням. Викладене вище щодо особливостей європейської наукової парадигми РСЗР дає підстави вважати, що саме така парадигма може бути прийнятною у воєнний період для неокупованих територій та у повоєнний час для всієї території України. Головним науковим фактором її прийнятності у більшості випадків є ***незалежність нормативів ГДВ від екологічних властивостей ЗЗ***. Такі зони або ділянки водних об'єктів є найбільш вразливими в матеріальному ланцюзі РСЗР. Багато з водних об'єктів у промислово розвинених регіонах України піддалися впливу воєнних дій і наразі мають істотно змінені характеристики масивів поверхневих вод (Водний кодекс, 2024, ст. 1), а отже, для них виникають складності з визначенням та встановленням нормативних вимог стану (Directive 2000/60/EC, 2000: art. (4), 7).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Наразі в умовах прискореної гармонізації українського та європейського водних законодавств парадигмальні засади українського РСЗР істотно змінюються. Визначальні зміни сталися у 2024 р. внаслідок прийняття європейських ЗУПІЗКПЗ, ПУРБ та ЕНЯ. Український правовий механізм РСЗР ґрунтується на інструментах лімітувального типу: 1) нормативах речовинного складу та властивостей води водного об'єкта – ГДК та ЕСЯ або ЕНЯВ, 2) нормативах впливу на стан водного об'єкта – ГДС (ГДВ). Зміст української парадигми РСЗР, яка існує майже 50 років, є економічно або господарсько-центричним і полягає у використанні екологічних властивостей ЗЗ. Така зона має обмежене поширення й безпосередньо прилягає до скиду зворотної води та використовується задля зменшення до рівня ГДК (ЕСЯ або ЕНЯВ) шкідливого впливу ЗР зі зворотної води на людину та довкілля. ***Українська парадигма має нормативну структуру за ЕІР, кон'юнктивну логіку «взаємодії» між ГДС та ГДК, є розрахунковою стосовно ГДС***.

Змістом головної частини європейської екосистемно-центричної парадигми РСЗР, яка заснована на принципі перестороги, є скидання (емісія) можливої за НДТ кількості ЗР у водний об'єкт або не перевищення ЕСЯ у випуску (логічна структура за ***СА***). Друга частина цієї парадигми стосується окремої групи т. зв. пріоритетних ЗР і засновується на ***EIP*** із заміною ГДК на ЕСЯ, а відповідна ЗЗ не має фіксованого обмеження щодо поширення, яке визначається спеціальним дослідженням. ***Європейська парадигма стосовно більшості ЗР (крім пріоритетних) є безрозрахунковою і не передбачає використання властивостей ЗЗ у господарських цілях задля зменшення шкідливості ЗР, а парадигмальна логіка «взаємодії» між нормативами ГДВ та ЕСЯ є переважно диз'юнктивною.*** Виключенням є поводження з категорією пріоритетних ЗР. Стосовно РСЗР ***парадигмальні зміни мали б полягати у відмові від застосування в Україні EIP, як головного виду правового зв'язку між нормативами екологічного впливу та нормативами екологічного стану водного об'єкта, та у переході до європейського СА.*** Зараз в українській охороні вод від забруднення існують обидві парадигми РСЗР та відбувається, хоча із запізненням, парадигмальний перехід. Це викликає значні проблеми у правозастосуванні та у розв'язанні правових проблем спеціального водокористування. Європейська парадигма є більш прийнятною для здійснення водокористування у воєнний період на неокупованих територіях та у повоєнний період на всій території України. Першочергові подальші дослідження слід спрямувати на обґрунтування шляхів законодавчого поділу ЗР за європейською категоризацією на основні, пріоритетні (включаючи небезпечні) та специфічні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення : Закон України № 3855-IX від 16 липня 2024 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/3855-20#Text (дата звернення: 12.12.2024).

2. Директива ЄС 2010/75/ЄС про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю). URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/984_004-10#Text (дата звернення: 12.12.2024).

3. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj (дата звернення: 112.12.2024).

4. Водна стратегія України на період до 2050 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9.12.2022 р. № 1134-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1134-2022-%D1%80#Text (дата звернення: 12.12.2024).

5. Водний кодекс України: від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. *ВВР*. 1995. № 24. Станом на 19.04.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 12.12.2024).

6. Методика віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14 січня 2019 року № 5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-19#n115 (дата звернення: 12.12.2024).

7. Уберман В. І., Васьковець Л. А. Правові особливості екосистемних послуг для регулювання скидання забруднювальних речовин в Україні і в ЄС. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023, Т. 34 (73) № 1. С. 34–42. DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.1/06 (дата звернення: 12.12.2024).

8. Суєтнов Є. П. До питання про визнання екосистемного підходу квінтесенціальним принципом екологічного права. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 92–113. DOI: https://doi.org/10.21564/2414-990x.149.201995 (дата звернення: 112.12.2024).

9. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Затв. Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text (дата звернення: 12.12.2024).

10. Cherkashyna, M. Ecosystem Approach as the Basis of Water Legal Relations in Ukraine. In: The Palgrave Handbook of Environmental Policy and Law. First Online: 13 June 2024. pp. 1–9. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-30231-2_14-1 (дата звернення: 12.12.2024).

11. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка». 2005. 848 с.

12. Кобецька, Н. Р. Екологічне право України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер. 2008. 352 с.

13. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25 червня 1991 року. № 1264-XII : станом на 10.07.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1264-12#Text (дата звернення: 12.12.2024).

14. Методичні рекомендації з розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами. Наказ Мін-ва захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.03.2021 р. № 173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173926-21#Text (дата звернення: 12.12.2024).

15. Порядок розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.09.1996 р. № 1100, із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ від 13.12.2017 № 1091. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-96-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.12.2024).

16. Уберман В. І., Васьковець Л. А. Принципи і механізми європейського й українського правового регулювання скидання пріоритетних забруднювальних речовин. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. Том 35 (74), № 3. С. 82–90. DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/13 (дата звернення: 12.12.2024).

17. Кун Томас Структура наукових революцій. Port-Royal, 2001. 227 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kun_Tomas/Struktura_naukovykh_revoliutsii.pdf?PHPSESSID=a1h9jt2eeq7ett6f5ofij9j7t3 (дата звернення: 12.12.2024).

18. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії ім. Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.

19. Правила охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1999 р. № 465. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-99-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.12.2024).

20. Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on environmental quality standards in the field of water policy. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008L0105 (дата звернення: 12.12.2024).

21. Directive 2013/39/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 amending Directives 2000/60/EC and 2008/105/EC as regards priority substances in the field of water policy. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32013L0039 (дата звернення: 12.12.2024).

22. Пріоритети забезпечення екологічної безпеки України в умовах російської воєнної агресії : аналітична доповідь / [С. Іванюта, Л. Якушенко]. Київ : НІСД, 2024. 61 с.

REFERENCES:

1. Pro intehrovane zapobihannia ta kontrol promyslovoho zabrudnennia: Zakon Ukrainy № 3855-IX vid 16 lypnia 2024 roku [On integrated prevention and control of industrial pollution: Law of Ukraine No. 3855-IX of July 16, 2024]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text [in Ukrainian].

2. Dyrektyva YeC 2010/75/YeS pro promyslovi vykydy (intehrovanyi pidkhid do zapobihannia zabrudnenniu ta yoho kontroliu). [EC Directive 2010/75/EU on industrial emissions (an integrated approach to pollution prevention and control]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text [in Ukrainian].

3. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. Retrieved from: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj

4. Vodna stratehiia Ukrainy na period do 2050 roku. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 9.12.2022 r. № 1134-r. [Water strategy of Ukraine for the period until 2050. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 9, 2022 No. 1134]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text [in Ukrainian].

5. Vodnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 6.06.1995 r. № 213/95-VR.R : stanom na 19.08.2022. *VVR*. 1995 [Water Code of Ukraine: Law of Ukraine]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text [in Ukrainian].

6. Metodyka vidnesennia masyvu poverkhnevykh vod do odnoho z klasiv ekolohichnoho ta khimichnoho staniv masyvu poverkhnevykh vod. Nakaz Ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 14 sichnia 2019 roku № 5. [Methods of visualizing a mass of surface water to one of the classes of ecological and chemical sites of a mass of surface water. Nakaz Ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 14 sichnia 2019 roku No. 5.] Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-19#Text [in Ukrainian].

7. Uberman, V. & Vaskovets, L. (2023). Pravovi osoblyvosti ekosystemnykh posluh dlia rehuliuvannia skydannia zabrudniuvalnykh rechovyn v Ukraini i v YeS. [Legal features of ecosystem services for regulating the discharge of pollutants in Ukraine and the EU.] *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: yurydychni nauky*. V. 34 (73) № 1. DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.1/06 . P, 34–42. [in Ukrainian].

8. Suietnov, Ye. P. (2020). Do pytannia pro vyznannia ekosystemnoho pidkhodu kvintesentsialnym pryntsypom ekolohichnoho prava. [To the question of recognizing the ecosystem approach as a quintessen-

tial principle of environmental law.] *Problemy zakonnosti.* Vyp. 149. DOI: https://doi.org/10.21564/2414-990x.149.201995 P. 92–113. [in Ukrainian].

9. Osnovni zasady (stratehiia) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku: Zatv. Zakonom Ukrainy vid 28 liutoho 2019 roku № 2697-VIII [Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period until 2030. Approved by the Law of Ukraine dated February 28, 2019. No. 2697-VIII.]. *VVR*. 2019. № 16. Art. 70 [in Ukrainian].

10. Cherkashyna, M. (2024). Ecosystem Approach as the Basis of Water Legal Relations in Ukraine. In: The Palgrave Handbook of Environmental Policy and Law. First Online: 13 June 2024. pp. 1–9. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-3-031-30231-2_14-1 [in Ukrainian].

11. Shemshuchenko, Yu. S. (Gen. Ed.). (2005). Ekolohichne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs: pidruchnyk / za zah. red. Yu. S. Shemshuchenka. Kyiv: TOV Vydavnytstvo "Yuridichna Dumka", 848 p. [Environmental law of Ukraine. Academic course: textbook. Kyiv: LLC “Yuridichna dumka” Publ. House] [in Ukrainian].

12. Kobetska, N. R. (2008). Ekolohichne pravo Ukrainy: navch. posib. 2-he vyd., pererob. i dopov. Kyiv: Yurinkom Inter. [Environmental law of Ukraine: academician. manual 2nd ed., revision. and added. Kyiv: Yurinkom Inter. 352 s.] [in Ukrainian].

13. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha. Zakon Ukrainy [On environmental protection: Law of Ukraine] vid 25 chervnia 1991 r. № 1264-XII: stanom na 10.07.2022. Retrived from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text [in Ukrainian].

14. Poriadok rozroblennia normatyviv hranychno dopustymoho skydannia zabrudniuiuchykh rechovyn u vodni obiekty: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.09.1996 r. № 1100, iz zminamy, vnesenymy zghidno z Postanovoiu KM vid 13.12.2017 № 1091 [The procedure for developing standards for the maximum allowable discharge of pollutants into water bodies: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-96-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

15. Metodychni rekomendatsii z rozroblennia normatyviv hranychno dopustymoho skydannia zabrudniuiuchykh rechovyn u vodni obiekty iz zvorotnymy vodamy. Nakaz Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 05.03.2021 r. № 173 [Methodological recommendations for the development of standards for the maximum permissible discharge of pollutants into water bodies with return waters. Order of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine dated March 5, 2021. No. 173.]. Retrived from: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173926-21#Text [in Ukrainian].

16. Uberman V. I. & Vaskovets L. (2024). Pryntsypy i mekhanizmy yevropeiskoho y ukrainskoho pravovoho rehuliuvannia skydannia priorytetnykh zabrudniuvalnykh rechovyn. [Principles and mechanisms of European and Ukrainian legal regulation of discharge of priority pollutants.]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: yurydychni nauky*. Tom 35 (74), № 3. DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/13 [in Ukrainian].

17. Kun Tomas. (2001). Struktura naukovykh revoliutsii. [The Structure of Scientific Revolutions] K.: Port-Royal. 228 p. Retrived from: https://shron1.chtyvo.org.ua/ Kun_Tomas/Struktura_naukovykh_revoliutsii.pdf?PHPSESSID=a1h9jt2eeq7ett6f5ofij9j7t3 [in Ukrainian].

18. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk / V.I. Shynkaruk (hol. redkol.) ta in. Kyiv: Instytut filosofii im. Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy : Abrys, 2002. 742 s. [Philosophical encyclopedic dictionary / V.I. Shinkaruk (chief editor) and others. Kyiv: Institute of Philosophy named after Hryhoriya Skovorody of the National Academy of Sciences of Ukraine: Abrys, 2002. 742 p.] [in Ukrainian].

19. Pravyla okhorony poverkhnevykh vod vid zabrudnennia zvorotnymy vodamy. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 bereznia 1999 r. № 465 [Rules for the protection of surface water from pollution by return water. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 25, 1999 No. 465]. Retrived from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-99-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

20. Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on environmental quality standards in the field of water policy. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008L0105

21. Directive 2013/39/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 amending Directives 2000/60/EC and 2008/105/EC as regards priority substances in the field of water policy. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32013L0039

22. Priorytety zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky Ukrainy v umovakh rosiiskoi voiennoi ahresii: analit. dop. / [S. Ivaniuta, L. Yakushenko]. [Priorities of ensuring environmental security of Ukraine in the conditions of Russian military aggression: analytical report]. Kyiv: NISD, 2024. 61 p. [in Ukrainian].